

DOKTORI TÉZISEK

SZERZŐ: KECSKÉS TIBOR

DOKTORI ÉRTEKEZÉS CÍME: A SPONTÁN FORMAGENEZIS ELMÉLETI MEGKÖZELÍTÉSE

MESTERMŰ CÍME: A SPONTÁN ÉPÍTÉS ZET PÉLDÁINAK ELEMZÉSE

TÉMAVEZETŐ: MÓNUS JÁNOS

INTÉZMÉNY: MOHOLY-NAGY MŰVÉSZETI EGYETEM
DOKTORI ISKOLA

DÁTUM: 2011. JÚLIUS

1. A struktúra-forma fogalompár értelmezésem szerint nem a klasszikus descartes-i dualitás jegyében ölt testet, hanem egylényegű kategóriák vagylagos jelenlétéből következnek. A mindenkori alapot az érzékek elől elzárt mögöttes struktúra képviseli, aminek eseti vetületeiként adódnak az érzéki formák. A megfigyelt struktúra a megfigyelés, ill. beavatkozás hatására forma képét ölti magára, mely forma a struktúra kizárólagos reprezentánsaként viselkedik. Ez a viselkedés azonban megtévesztő, mert az eseti formák csak efemer tünetények, melyek reprezentáció helyett mindig csupán referálnak az őket generáló háttérstruktúrára. A kvantummechanikai párhuzam nyelven megfogalmazva, a spontán építészet szintetikus modellje a következő: a spontán forma a mögöttes struktúra kevert hullámfüggvényének véletlen pontjaiban adódó mindenkori derivált. Kellően nagyszámú ilyen derivált, mint megannyi érintő, jó közelítéssel kirajzolja a mögöttes struktúra érzékektől egyébként elzárt függvényvonalát, azaz a *spontán alakítás egészének* kontúrját.

2. A forma fő értelmezésében a struktúra leeső darabja. Létét a struktúrától való különválásnak köszönheti, és nevet is ekkor kap. Az alapstruktúra felől nézve a leszakadt

struktúrarészlet inaktíválódik, ami lehetővé teszi a résznek új egészként való észlelését. Az új egész vonatkoztatási rendszerében az inaktívált struktúraszegmens viszont élő alstruktúraként újraszerveződik, és az újszülött forma kontúrfelületének belső támrendszereként szolgál tovább. Az egészséges formaérzékelés ebbe a támrendszerbe nem lát bele. A másodlagos formagenezist a formatények új struktúrává való összeállása jelenti, amikor is az új komplex struktúra körül létrejön egy másodlagos, egyesítő kontúr.

3. Nem értjük a struktúrát. Jellemzően lineáris és additív szemléletünk számára a többdimenziós hálózatok működése lényegüket tekintve követhetetlen. A struktúrát elérni, és azt kezelni kizárólag közvetett úton, a rá referáló eseti, érzéki-alapú formatények szakszerű használatával tudjuk. A jelenséget a matematikai és az akusztikus analízissel vizsgálítom meg.

4. A spontán építészet alapvetően additív jellegű, lineáris rendszer. A szubsztraktív műveletek közül a lineáris kivonást mint az átalakítási munkák egyik komponensét alkalmazza ugyan, de ez gyakoriságban messze az addíció, tehát a toldás és hozzáépítés gesztusa mögé szorul. Az elemek arányviszonyba helyezésétől viszont a spontán abszolúte tartózkodik. A szorzásnak megfeleltethető hálózatépítés csakúgy idegen tőle, mint a komponálás alapját képező felosztás művelete. Szaksémák híján sem kedve, sem tehetsége nincs a struktúrák kezeléséhez.

5. A spontán építészet *kevert narratívájából* a műépítészet *nagy narratívájába* átkerült dinamikus-pragmatikus formák a *nagy narratíva* képére alakulván rövid úton statikus-szemantikus formákká változnak. Példaként hozható a klasszikus építészeti stílusok egész formakincse, a modern, a posztmodern, vagy éppen a dekonstruktivista építészet.

A formák leszakadva alapstruktúrájukról a Németh Lajos-féle autonóm-klasszikus zárt műtípus halmazába kerülnek, azaz a valóság irányában és jelentéskörük tekintetében egyaránt zártakká válnak. Ezért nem vezet jóra a spontán formáknak a műépítészetbe való direkt beemelése.

6. A kortárs szemlélő a nagy ívű spontán evolúciós folyamatoknak csak olyan parányi szegmenseit látja, melyekben a mutációs lépések aránytalanul megritkulnak és sokszor bántóan nagygyá válnak. Az így előálló hektikus mutációk közül a tudós alkotó azzal a szaksémátárral válogat, amely nagy időtávok nagy esetszámból származó tapasztalatait sűríti. Az időtényező kiesését ily módon a kognitív szaksémátár integrált evolúciója váltja ki.

7. A spontán építészet kevert rendszere és a giccs alap helyzetben elkerülik egymást. A giccs – az ironia révén – kiszorul a *kevert narratíva* teréből. Giccs csupán a *nagy narratíva* rendszerében létezik. Giccs maga a *nagy narratíva* léte is, és főképp giccs, hogy bár rendszere örökké ellentmondásos, a Gödel-tétel komplementerpéldájaként minden a rendszerén belül megfogalmazható kérdésre biztos válasszal szolgál. Önnön giccs-jellegét minden *nagy narratíva* tagadja, így az csak az őt opponáló *kevert narratíva* nézőpontjából, de ironikus módon csupán a *nagy narratíva* nyelvét felhasználva írható körül. Ez történik éppen ezen tézis megfogalmazásakor is.

8. A spontán létrejött tárgyak, épületek fő erénye, hogy kevert frekvenciával rendelkeznek, tehát konkrét, saját frekvenciájuk nincs. Ebből következően nem jön létre disszonancia egyéb tiszta frekvenciás, pláne nem hasonlóan kevert frekvenciás formációkkal való találkozásakor. Ez a tulajdonság jótékony szfumátóval veszi körül a spontán építményeket, segítve a különbözőségek zavartalan együttélését. Ez a

szfumátó érvényesül akkor is, amikor a spontán eróziós folyamatok legömbölyítik, áramvonalasítják az individuális alkotások sokszor bántó elmeéleit.

9. A spontán megnyilvánuló vernakuláris építő saját szűk nyelvének teljes pragmatikáját anyanyelvi elsajátítás útján veszi birtokba. Ezzel szemben a szakértő műépítész az általa használt általános építészeti pragmatikával csak felnőtt fejjel ismerkedik meg, ami anyanyelvi struktúrájában folytonossági hiányhoz vezet. Paradox módon tehát a hivatalos építész megszólalásai legtöbbször mellőzik azt az anyanyelvi biztonságot, amivel a spontán alkotó saját illetékességi körén belül rendelkezik.

10. Sajátos ambivalencia tapasztalható a spontán építészet alapjellege és létrehozójának motivációi között. A laikus építő világa tipikusan *kis narratíva*, és mint ilyen örökké *nagy* akar lenni. A spontán alkotó saját alkotásaiban mindig a *nagy narratívák* felé húzó formákat becsüli, azokra büszke. Ezzel ellentmondóan viszont a *nagy narratíva* építésze éppen a spontán ellenvilágát képviseli. A laikus jótékony szakszerűtlensége azonban kétféle módon is tompítja a fenti ellentmondás életét. Egyrészt az amatőr formahasználat következtében a szemantikus elemek már eleve önmagukat teszik idézőjelbe, másrészt a strukturátlanság résein keresztül beszivárog az esztétikai értékeket létrehozni képes *általános spontán*.

11. Az építészet és a dizájn találkozása abban az esetben kényes kérdés, ha a külön evolúciós úton fejlődő klasszikus formaképzés strukturális megfontolások nélkül, pusztán csak a szemantikus formák önérvényére alapozva keres helyet magának az építészet alkotóterében. Ha az építészeti forma nem az építészeti alapstruktúra organikus vetülete, strukturális disszonanciák jönnek létre. A spontán

építés tiszta frekvenciákat kerülő *kevert narratívája* révén – saját kompetenciakörén belül – többnyire elejét veszi az efféle disszonanciáknak. Ha pedig kedvezőtlen külső körülmények hatására mégis fellép a disszonancia veszélye, a „beépített” irónia segít annak közömbösítésében.

12. A szemantikus forma szabályozás híján mindig hektikus, míg a pragmatikus forma csak akkor, ha külső rendszerek gerjesztő hatásának van kitéve. A szemantikus formák individuális divergálását a stilisztikai kánonok temperálják, míg a természeténél fogva temperált spontán rendszereket egyfelől éppen a szemantikus formák, másfelől pedig az aktuális pragmatikájuktól távol eső más spontán pragmatikák tehetik hektikussá.

13. A formaevolúció szempontjából a mimézis képessége jelenti azt a létfontosságú faktort, amely lehetővé teszi a folytonosan mutálódó formanemzedékek örökségi láncát. Ez az egyébként pozitív tulajdonság az, melynek afiziológiás működéseként a spontán rendszer saját közvetlen előképei helyett idegen, távoli struktúrák alakzatait kezdi másolni. A világot szappanoperák szárnyain bejáró infantilis formakincs – mint a globalizmus vizuális népköltészete – e mimézis egyik fő forrása. A másik forrás a tudatos alkotás motívumtára. A spontán építő elcseni az alanyi műépítész asztaláról annak külön bejáratú, „teremtett” formáit és használatba veszi őket. Miután viszont ezek az alakzatok igen sokszor csak saját, zárt rendszerükben érvényesek, abból kikerülve értelmetlen, koholt formaként mutatkoznak. A nagy narratívák szemantikus mintái így meg nem értetten, jelentésüket veszítve bolyonganak a vernakularitás névtelen terében. A spontán rendszer gyermeki mimézise természeti adottság, tehát az efféle illetéktelen formahasználatért leginkább a műformák könnyelmű gondozói, a műépítészek felelnek.